



ROZHOVOR

SPISOVATELKA

**RADKA DENEMARKOVÁ**  
„PROČ SE ZAJÍMÁM O POLITIKU? MĚ  
DĚSÍ, ŽE SE O NI NĚKDO NEZAJÍMÁ!“

# LITERATURA NEZÁVISLOST SVOBODA

Pouze jediný tuzemský literát vlastní hned čtyři ocenění Magnesia Litera, navíc v rozličných kategoriích: za prózu, publicistiku, za překlad i za knihu roku. **RADKA DENEMARKOVÁ (55)** už čtvrt století cestuje po celém světě v rámci stipendijních pobytů, literárních festivalů i politických konferencí. Je v zahraničí nejznámější českou spisovatelkou, její knihy byly přeloženy do třidvaceti jazyků. Na více než pěti stran její novinky s názvem *Čokoládová krev* se v románovém časoprostoru setkávají a utkávají Božena Němcová s George Sandovou a J. D. Rockefellerem. Devatenácté století si podává ruku s jedenadvacátým, řeší se moc peněz a umění, ale i bezmoc žen a matek.

TEXT KATEŘINA KADLECOVÁ FOTO NGUYEN PHUONG THAO

**S**pisovatelé už dnes nejsou veřejnými intelektuály, mnoho jich tím trpí. Vy nemusíte, novináři vám soustavně kladou otázky nikoli o psaní, ale o politice, morálce a tak dále; posledně Barbora Tachecí nebo Pánové z podcastu *Přepište dějiny*. Nepřekvapuje vás to?

Možná tady, ale rozhodně ne ve světě, v zahraničí to zažívám posledních deset let neustále. Pravidelně získávám prostor, vyžadují můj názor, hlavně po mém projevu pro UNESCO. Mívám diskuse a čtení, která se týkají výhradně literatury, ale jakmile zjistili, že do hloubky o politice nejen přemýšlím a píšu, ale zastávám se soukromě nespravedlivě

pronásledovaných, jsem zvaná na dlouhodobé pobyty i na debaty a konference jako evropská intelektuálka, jak píší v propagačních materiálech. Opět jsem se s překvapením ocitla ve škatulce, kterou jsem si nevybrala. Potkávám se tak s politiky, s některými, třeba s rakouským prezidentem, se dokonce přátelím. Přišly nabídky, abych do politiky vstoupila – od-

mítla jsem nabídky ke kandidatuře do Senátu i Evropského parlamentu. Nebráním se tomu, ale zatím k takovému kroku neuzrál čas, protože nic nedělám polovičatě. Probírala jsem to se svými dětmi – Honza byl absolutně pro, Ester absolutně proti, oba měli pravdu, ale tentokrát mi nepomohli. Napsala jsem si tedy na papír Pro a Proti, jak se radívá, a zjistila, že moje



Radka Denemarková pózuje  
jako její hrdinka Božena  
Němcová podle slavné  
podobizny, kterou Václav  
Hellich namaloval v roce  
1845 na podnět Františka  
Ladislava Čelakovského pro  
salón pražského politika  
a lékaře Václava Staňka





cesta je úplně jiná. Že je pro mě bytostně důležitá literatura a můj hlas je mnohem zásadnější, když je nezávislý. Já si tu nezávislost vyšlapala krok za krokem. Děti jsou konečně dospělé, takže je má svoboda ještě důraznější a je to znát nejen na mém psaní, ale i na tom, co dělám a co říkám. Jinak by mě do různých poradních sborů nezvali a politici by se mnou mluvit nechtěli.

**Když se vás ptají na společensko-politickou situaci v Číně, na Ukrajině, v Izraeli, nebojíte se, že nebudete tak erudovaná jako experti na danou oblast?**

Proboha, já mám přece každé slovo, všechny stanovené cíle neustále v podezření, pořád se ptám, jestli nezůstávám při veškeré snaze pravdě něco dlužná, a o každé téma se zajímám do hloubky a v širším kontextu. Samozřejmě se bojím, že udělám chybu. I do *Hořin z olova* jsem vložila větu ve smyslu: Možná se ve všem mýlím a to by byla ta nejlepší zpráva. Ale zatím to tak nevypadá a většinou se splní všechno, co předpovím. Na všechno se pečlivě připravuju, třeba teď na diskusi o Visegrádské čtyřce. Často mě naopak smutně překvapí, jak se takzvaní specialisté arrogantně soustředí jen na to své a prezentují fachtoditství ve veřejném prostoru. Nevidí děje v kontextu, netuší, jak se lidem v určitých systémech žije, hlavně v intimní rovině, co dělá režim s rodinami. Mě zajímá nejen politika, ekonomie, historie, ale taky psychologie. Já si problematiku načtu, ale hlavně do těch zemí jezdím, mám venku spoustu přátel, kteří v systému žijí. Člověk si seskládá celek. Někdy mě bolí, když tušíme, kam rozhodnutí vedou, varujeme, a politici jsou lhostejní, odtržení od reality a pak náramně překvapení. A proč se zajímám o politiku? Mě děsí, že se o ni někdo nezajímá! Politika se totiž zajímá o každého z nás, ovlivňuje naše osudy do nejintimnějších detailů. Ve Vídni jsem začala psát esejistický text o tom, co znamenalo disidentství před rokem 1989 v každé ze zemí východní Evropy. Bylo velmi různorodé, i proto vývoj v každém z těchto států vedl jiným směrem, k jiným výsledkům. Fascinuje mě, jak Maďari podcenili Orbána a Poláci Kaczyňského – i proto, že oba byli v disidentských skupinách. Ale nikdy jsem se nepovažovala

za někoho, kdo má o čemkoli promlouvat. Když se mě lidé ve světě ptají, zvou mě, prezentuju svoji perspektivu. Skrze autentický život, bez zavádějící oborové terminologie – žádný „narrativ“, „teze“, „geopolitický koncept“, prostě říkám, jak a čím žiju já, kde vidím choroby naší doby. A když něčemu nerozumím, chci to pochopit na dřevě. To je výchova mého táty – byl kantor a chtěl po mně, abych se pořád ptala a ptala a studovala. **Literární historička Blanka Činátlová v *Akcentu* Saši Michalidise nedávno řekla, že jedno z klíšé, které se v českém prostoru minimálně od roku 1989 recykluje, je, že čekáme na velký český román. Nesnažíte se soustavně, minimálně od vašich *Hořin z olova*, o něco takového?**

Něco takového může říct jenom někdo, kdo literatuře absolutně nerozumí a osudově se s ní mýjí. Takhle to v umění nikdy nefungovalo a nefunguje, že by si člověk sedl a řekl, že napíše velký český román nebo že proto zpracuje určité téma. Jediné, co chci, je psát velkou literaturu ve smyslu vnitřní poctivosti, která stojí mimo zařazení do tohoto zúženého, do sebe zahleděného prostoru. Umění nemá být zaškatulkované ani v tradici národní literatury, to je představa z devatenáctého století. Když se člověk uzavře do umění jedné země, je zase v jiném vězení a pestrý svět číhá za zamřížovaným oknem. To je past slov jako národ a národní, která nesnáším. Skutečné umění nezná hranice. Dějiny literatury existují teprve od devatenáctého století, od dob romantismu. Tehdy se studium dějin chápalo najednou jako vlastenecký úkol. Jenomže čím jsem starší, tím mi je jasnější, že literatura je společným majetkem lidstva. Naštěstí přišel Goethe – a nikdo to tedy nemůže zpochybnit, protože jde o Goetha – s pojmem světová literatura, určená všemu lidstvu. Literatura není, proboha, žádná soutěž, neexistují žádné cílové pásy, žádná předhánění! Důležité jsou jenom umělec-

**JEDINÉ, CO CHCI, JE PSÁT VELKOU LITERATURU VE SMYSLU VNITŘNÍ POCTIVOSTI.**

ké spojnice. Ale já jsem nechtěla být slavná, chtěla jsem být dobrá. Člověk se snaží napínat jazyk, témata, neuhnout, riskovat, literatura je život sám. A jestli současníci rozumějí, nebo nerozumějí? Záleží na tom? Víím, že jednoho dne umřu, takže s časem zacházím opatrně: netančit dobové tance, neztrácet tím čas. Musím psát, dokud mi to myslí, dokud jsem neztratila posedlost literaturou, dokud nemoci neklepou na dveře. Když jsem před málem dvaceti lety vydala svoji druhou prózu, *Peníze od Hitlera*, v jedné recenzi stálo, že jsem taková nečeská autorka. Tehdy jsem tomu nerozuměla a dotklo se mě to, dnes jsem na to pyšná. Vystihuje můj pocit, že jsem s tímto prostorem sice nekompatibilní, ale zároveň to tu mám ráda.

**Vždyť Česko v rozhovorech soustavně kritizujete, zejména pokud jde o sociální politiku.**

Protože jsem tím sama trpěla. Naše společnost se například obudně chová k ženám, co zůstanou samy, staví se osudu čelem a vychovávají nám budoucnost. Ty ženy zvládnou a ustojí neuvěřitelnou odpovědnost, leckdy se obětují. Nesou stigma, vegetují na okraji společnosti a jsou ve finále z politických řad zesměšňované, i když politici čas od času v médiích dojemně řeknou, co všechno pro samoživitelky dělají. V realu to vidět není. Chtěla bych vymyslet nový výraz pro slovo samoživitelka, s nímž jsou spojena negativa, a přitom jde o hrdinky. Zažila jsem jako matka samoživitelka těžké doby. Psávala jsem po práci, v noci, a když to nešlo, dala jsem si ledovou sprchu a pokračovala do dvou, do tří.

**Váš předchozí román, *Hořiny z olova*, byl objemnou, těžkou knihou, plnou násilí, abstrakcí, překážek. Jak hodně myslíte na svoje čtenáře? Máte při psaní na zřeteli tuhle dobu, kdy se čte čím dál méně?**

Na čtenáře nemyslím. Když píšu, snažím se odpoutat od všeho, existuje jen intimní vztah s psaním. Ale vždycky je to propojené s životem – nemusím psát žádnou autobiografii, dávám do knih to, co žiju, pokaždé jsem román, který píšu. *Hořiny z olova* jsou několik románů v jedné knize. Text jsem psala nekompromisně i proto, že jsem v Číně poznala lidi, kteří v nou režimu těžce pykali, někteří za své názory zaplatili životem. Tu knihu jsem nepsala pro čtenáře, ale pro přeživší, pozůstalé a přátele, kteří tam žijí. Všechny postavy mají předobraz v realu a jsou

literárně přetavené, abych mohla říct celou pravdu. Chtěla jsem jejich každodenní boj ukázat v literárním kontextu, napsat antické drama, které je zároveň způsobem protestu.

**Vaše novinka, *Čokoládová krev*, přináší příběhy spisovatele George Sandové a Boženy Němcové a amerického ropného magnáta, kdysi nejbohatšího člověka na světě, Johna D. Rockefellera, tedy zástupců Francie, Česka a Ameriky. Proč právě oni?**

Potřebovala jsem kvůli tématům symbolické postavy v habsburské monarchii, ve Francii, která ovlivnila Evropu, a v USA, kde se chystala naše budoucnost, aniž to tehdejší vlastenci tušili. Devatenácté století nás totiž zaplevelilo dnešními problémy, hlavně brutálním kapitalismem a nacionalismem. Každá generace si Němcovou přetřela svým výkladem: vlastenci ji zneužili, aby sloužila jejich národní věci, komunisté z ní udělali „naši paní Boženu Němcovou“ a usazovali ji na pomníky, dnešní generace zase vytahuje jen její osobní život a dělá z ní kurvu. Bylo nutné na základě díla ukázat mimořádně nadaného člověka, jenž přemýšlel v širším kontextu než českém a který měl tu smůlu, že se narodil jako žena. Vracím ji světu. A taky vracím důstojnost skutečné literatuře a umění. Z jejich dopisů je zjevné, že patří do světové literatury, přemýšlela moderně. Ale možnost psát svobodně měla ve své době jen v dopisech, jinak psala na dobovou společenskou objednávku produkt, vděčná, že jako žena může vůbec psát a publikovat. Paralelně jsem chtěla ukázat, co se tou dobou dělo jinde ve světě. Příběh George Sandové demonstruje, že první krok tvůrčí svobody měla ulehčený penězi, které Božena Němcová na rozdíl od ní neměla, a že je ve světě literatury snazší prorazit pod mužským pseudonymem. Díky ní je v románu povědomí o Velké francouzské revoluci, kterou pro mě dlouhé devatenácté století začíná. A končí rokem 1914. Naše budoucnost se ovšem psala v Americe. Zajímá mě Rockefeller, předobraz dnešních predátorů a jejich patologického myšlení, jeho čokoládovou krví není inkoust, ale ropa. Potřebovala jsem ukázat, proč jsme vyrabovali planetu, předvést myšlení dnešních oligarchů, všech těch Babišů a Trumpů. Rockefeller chápal své tažení jako náboženskou misi a měl pocit, že má bohatnout jen on – byla to sebestředná chamtí-



## **RADKA DENEMARKOVÁ**

získala celkem čtyřikrát cenu Magnesia Litera, a to v kategoriích próza (*Peníze od Hitlera*, 2007), publicistika (*Smrt, nebudeš se báti*, 2009), překlad (*Rozhoupaný dech*, 2011) a kniha roku (*Hodiny z olova*, 2019)



vost, okolí nevnímal, zeměkoule byla jen hračka pro něho, kopací míč, zbytek lidstva odpad, nějaké národní jazyky a obrození mu byly ukradené, obyvatele planety redukoval na své konzumenty... Ale pozor, jsem všechny ty tři postavy, všichni je máme v genech. I když jen Božena Němcová obsahuje zásadní témata, která žijí: samoživitelka, spisovatelka narozená ve vězení malého jazyka.

**Čokoládová krev se odehrává v devatenáctém století, ale je také o současných Čechách a o původu jejich národovectví. Co jste o Čechách jako o národu zjistila?**

Národní mentalita skutečně existuje. Moje základní otázka zněla, co je češství a kde se formovalo. Přimknutí k češtině nebo němčině bylo v devatenáctém století otázkou rozhodnutí. Vadí mi provinční podoba dnešního vlastenectví, jež se formovalo v devatenáctém století, včetně přimknutí k Rusku. Tehdejší století dalo do rukou municí populistům nejen ve východní Evropě, vlastenectví přetavili v šovinismus. Přitom máme jako společnost důležitější témata, třeba klimatickou katastrofu, ale ta vůbec nikoho nezajímá. Způsob myšlení a chování se předává, společnost vás formuje, rodiče vychovávají. Někde stopa zůstane, někdo se vymaní úplně, někdo nikdy. Problémy, které řešíme dnes, pramení v devatenáctém století, proto mi přišlo tak zásadní se do něj vrátit: nacionalismus vedoucí k šovinismu, lokální zapouzdřenost, brutální kapitalismus, ghetta chudých a ghetta několika bohatých, násilí na dětech a ženách a hluboký patriarchální vzorec, z něhož se stále nemůžeme vymanit. V globalizovaném světě ale všechno souvisí se vším.

**Knihu jste věnovala svým dětem Ester a Janovi. Od roku 2007 prakticky každoročně pobýváte na dlouhodobých tvůrčích stipendiích v cizích zemích, od těch sousedních po Rakousko, Švýcarsko, Mexiko nebo asijské státy; to děti cestovaly s vámi?**

Neměla jsem na výběr. Na čtení jsem je nejprve vláčela s sebou, poznaly svět, jsme stmelené tým. Pak mi pomáhaly kamarádky. Když byly větší, chápaly, proč jsou delší pobyty, třeba dva roky v Číně, důležité, i když je to nebezpečné. Protože pro mě jsou podstatná lidská práva pro všechny, svět mi prostě není lhostejný a dávám hlas lidem, kteří ho nemají. V začátcích mě zahraničí zachránilo, bojovala jsem o alimenty, bála se,



Každá generace si Němcovou přetřela svým výkladem. Bylo nutné na základě díla ukázat mimořádně nadaného člověka. Vracím ji světu.



že literaturu ztratím, nemohla jsem si dovolit odmítnout jediné autorské čtení a v zahraničí měli k mé práci respekt, dostávala jsem vysoké honoráře... Na začátku mi pomohla moje profesorka češtiny z gymnázia Hana Martinovská, jež mi jednoduše dala peníze – teď si uvědomuju, že to je jak ze života Boženy Němcové. Honza nakonec vystudoval obor mezinárodní teritoriální studia na Univerzitě Karlově, se zaměřením na region Severní Ameriky, už během studia uvedl divadelní hru, jako někdejší ligový hráč florbalu dělal sportovního novináře v deníku *Sport* se specializací na hokej, dnes je v diplomatické sféře, pracuje na britské ambasádě. Mladší Ester studuje v Norsku filmovou režii, scenáristiku a produkci a má za sebou první profesionální dokument. V posledních dvou letech mám pocit, že sklízím na obou svých políčkách, i v literatuře, i pokud jde o děti. Což mě naplňuje neuvěřitelným štěstím a pocitem smyslu. Letos v dubnu budu slavnostně přijata do Německé akademie pro jazyk a literaturu, což je nejvyšší pocta, ale i práce, protože budu spolupracovat o nejdůležitější ceně udělované v německojazyčných zemích. Ale třeba pro tradiční partnerské vztahy dispozice rozhodně nemám – muži mě často chtěli vrazit do nějaké škatulky a mít klasický vztah, který jsem z mnoha důvodů nemohla, a hlavně nechtěla nabídnout. Literatura, nezávislost, svoboda jsou u mě na prvním místě. Taky jsem nepotkala „muže šafrán“, o jakém píšu v *Čokoládové krvi*, vzácný živočišný druh, tedy

osvíceného člověka, který považuje ženy za rovné mužům a nezůstává jen u proklamací.

#### **S Janem prý nyní pracujete na knižním rozhovoru.**

Ano, původně to měla být kniha pro edici rozhovorů s osobnostmi. Nabízeli mi novináře, ale váhala jsem. Honza je taky novinář a má odvalu. Nesnáším rodinné podniky, ale tady mi to dávalo smysl; byla jsem krátce předtím na koncertě Patti Smith, jejíž syn s ní hraje na kytaru v kapele, a viděla jsem, co spolu dokážou. Zúčastili jsme loni. Zavřeli jsme se nejprve v mém útočišti na severofriškém ostrově Amrum, pak mě navštívil ve Vídni a pak v létě ve Švýcarsku – a máme to nahrané. Je to velmi otevřený rozhovor, mezigenerační, intimní. Honzovi je osmdvacet, zajímá se o literaturu i politiku, má báječný smysl pro humor, a naopak postrádá takový ten paralyzující respekt – klade mi otázky, které by si mi nikdo nedovolil položit. Pracovní titul je *Není člověk bez trhlín*, doma tomu z legrace říkáme Vše o mé matce. Jsem ráda, že jsem si mohla s Honzou takhle zevrubně promluvit. Nestihla jsem zásadní rozhovor se svým tátou, jenž umřel nečekaně a brzy, v pětasedesáti. Měla bych tolik otázek, které už mi ale nikdo nikdy nezodpoví.

**„Román je železná disciplína a luxus svobody,“ píšete v souvislosti s George Sandovou. Jak si sama můžete takový luxus dovolit a žít se psaním?**

Takhle jsem v životě nikdy nepřemýšlela, to bych neudělala nic. Takovouhle práci si mu-

síte mentálně vložit do kolonky Smysl mého života. Bez kompromisů. Což místní cynici nesnesou. Jsou hodnoty, které nevyčíslette. Ale v jedenadvacátém století bychom snad i tady, jako společnost, mohli konečně lidem v kultuře zajistit důstojný život. Když se ve světě vysloví Česká republika, lidé řeknou: Franz Kafka, Václav Havel, Milan Kundera, Miloš Forman, někteří Praha, někteří pivo, někteří jmenují aktuální sportovce. Každý politik má před volbami plná ústa vzdělání, vědy, kultury a umění, ale jakmile se dostanou k moci, okamžitě na to zapomenou. Přitom je to skutečně zásadní nejen pro přežití národa, nic jiného totiž světu nabídnout nemůžeme.

**Překládáte z němčiny náročné romány nositelky Nobelovy ceny za literaturu Herty Müllerové a dalšího oceňovaného autora, Michaela Stavariče. Proč právě a výhradně tyto dva?**

**FASCINUJE MĚ, JAK MAĎAŘI PODCENILI ORBÁNA A POLÁCI KACZYŃSKÉHO – I PROTO, ŽE OBA BYLI V DISIDENTSKÝCH SKUPINÁCH.**

Když už se rozhodnu někomu nebo něčemu věnovat to nejceněnější, co mám, tedy čas svého života, musí to být smysluplné. A také musím mít pocit, že jsem na autora a jeho dílo napojená, že mu rozumím. Navíc mám Hertu i Michaela velmi ráda, jsou to přátelé. Je nutné mít načtené celé dílo, vědět, v jakém životním okamžiku daný autor konkrétní text psal, a proto zůstávám u těchhle dvou a jiné nepřibírám, nemám čas. V jednom kuse někoho odmítám, protože mám spoustu kamarádů mezi literáty v německojazyčných zemích. Přitom překládání mě baví, odpočívám si u něj od vlastního psaní. V civilizovaných zemích existuje promyšlený systém stipendií a podpor pro spisovatele i překladatele, třeba moje překladatelka do němčiny pro *Hodiny z olova*, jež vycházejí v osmnácti jazycích, získala stipendium na rok – peníze na měsíc, ale také byt, aby na překladu tak náročné knihy nemusela pracovat doma. Psaní je těžká práce, vyžaduje samotu, soustředěnost. Ať si všichni přečtou *Vlastní pokoj* a *Tři guineje Virginie Woolfové*, aby věděli, co je třeba pro svobodnou tvorbu: jistá částka a vlastní prostor. Když jsem na rok byla čestnou spisovatelkou města Graz (Štýrský Hradec), dostala jsem velké peníze bez povinnosti dělat autorská čtení, prostorný byt s obří knihovnou, platili mi telefon i dopravu po městě... Opečovávají talent. Stejně jako ve Švédsku, kde autor do konce života dostává tvůrčí stipendium, když získá literární ceny. Zachytila jsem místní debaty o statusu umělce; je skandální, že tu umělci musejí svou existenci obhajovat, jak se ukázalo i během pandemie. V Německu je termín Kulturschaffende pro všechny, kdo pracují v kultuře – jako členka německého PEN klubu jsem vyplnila za covidu papír a dostala podporu. V Česku jsem se jako OSVČ musela pomalu doprošovat. Je to přece pořádek! Čeští vlastenci nechali Boženu Němcovou umřít hladu, byla jim lhostejná. A v jedenadvacátém století nám tu za pandemii tehdejší prezident vzkázal, že umělci v dobách pandemií, inflací a válek podporu nedostanou; podle něj se jim tvoří nejlépe, když mají hlad. Politici tu vykřikují, že vzdělaní lidé jsou k ničemu. Vzdělanými lidmi myslí Komenkové, Němcové, Masaryky, Patočky, Havly. Například. Protože se věnovali humanitním vědám, pravdě, měli rozhled, přemýšleli. Jen díky nim svět ví o existenci Čechů a Česek.